

Рецензії

РОМАНСЬКІ ЛІТЕРАТУРИ В РЕЦЕПЦІЇ ІВАНА ФРАНКА

Я. Кравець “Quae scripsi, scripsi”: романські літератури у рецепції Івана Франка / Ярема Кравець. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014 – 230 с.

Актуальність донесення Франкового слова до іншомовного читача, становлення іншомовного аспекту франкознавства не викликає жодних застережень. Що більше, воно давно вже на часі. Йдеться зокрема і про франкомовний аспект. Зважаючи на гігантський іншомовний дискурс І.Франка (переклади, рецепції, міжлітературні зв'язки, інтертекстуальність загалом), можна говорити про франкомовний (точніше – “романськомовний”) дискурс цієї широкої проблеми. Сама вже велетенська перекладацька спадщина І.Франка вимагає включити сюди ще понад двадцять таких дискурсів за мовно-літературною ознакою, істотну частку яких становила би романська підгрупа (сюди, поряд із французькою та бельгійською літературами, увійшла б низка інших, як-от: іспанська, португальська, італійська, румунська). Таке дослідження поклато би, врешті, край спекуляціям на тему “Україна – “біла пляма” на карті Європи”. На культурній, принаймні, карті це не була би вже terra incognita.

З цього погляду, викликає неабиякий інтерес дослідження доцента кафедри світової літератури Львівського національного університету імені Івана Франка Яреми Кравця, присвячене рецепції романських літератур у творчості Івана Франка.

“Інтеграція української культури в сучасний європейський і світовий контекст, – зазначає автор – все настійніше порушує проблему опрацювання біобібліографічних матеріалів задля створення широкопанорамного показника того, як вищезгаданих письменників [Т.Шевченка, І.Франка, Лесю Українку, П.Куліша, Г.Сковороду, М.Шашкевича, О.Довженка. – І.Т.], інших українських письменників-класиків читали і перекладали у французькомовних країнах” (с.3). Це чи не найголовніше завдання. Воно має, щоправда, свою передісторію на матеріалі рецепції та перекладу творів низки українських письменників, як-от Т.Шевченка, Г.Сковороди, М.Шашкевича, П.Куліша.

Рецепцію, услід за М.Ільницьким та В.Будним, розуміємо як синтетичну форму генетично-контактних зв'язків, яка полягає у сприйманні ідей, мотивів, образів, сюжетів із творів інших письменників та літератур і їхньому творчому переосмисленні в національному письменстві чи творчості митця [3, с. 59]. Це, поряд із впливом та запозиченням, – одна з категорій міжлітературної комунікації. З огляду на це, і переклад потрібно трактувати як один із найважливіших проявів міжлітературного співіснування, не вилучаючи зі сфери генетичних контактів, оскільки головна його функція полягає в тому, щоби підтримувати зв'язок вітчизняної літератури з іншонаціональним літературним процесом і забезпечувати внутрішню співвимірність художніх цінностей двох чи кількох літературних систем, що розвиваються [2, с.127].

За обсягом перекладених творів народів світу різних епох Іван Франко

взагалі не мав собі рівного перекладача в жодній літературі. Він перекладав українською мовою близько двохсот творів, починаючи з шедеврів античності, середньовіччя та закінчуючи кращими зразками художнього слова на початку ХХ сторіччя [...], з *французької літератури І. Франко переклав близько 20 прозових та 60 поетичних творів* [курсив наш – І.Т.] [1, с. 46].

Рецензоване видання являє собою монографічне дослідження із 13 частин, точніше – розвідок: 1. Французькомовна франкіана (критика, переклади), 1978-2000 (с. 3-26). Фактично, це вступ. Далі йдуть: 2. Іван Франко. Паризький колоквиум (1977). 3. Французька поезія в літературознавчій і перекладацькій діяльності Івана Франка. 4. Французька проза в літературознавчій і перекладацькій діяльності Івана Франка. 5. Іван Франко: переклад драми Віктора Гюго “Торквемада” (1882). 6. Бельгійська література та Іван Франко. 7. Іван Франко як перекладач бельгійської французькомовної літератури. 8. Бельгійський письменник Жорж Роденбах в інтерпретації Івана Франка. 9. Андрій Свірко – бельгійський перекладач Івана Франка. 10. Іван Франко та іспанська література. Кальдеронівські студії Івана Франка та Василя Щурата. 11. Декілька причинок до історії французькомовної франкіани (Франція, Бельгія); 12. *Les traductions françaises du poème d’Ivan Franko “Каменярі”*. 13. Французькі переклади “Каменярів” Івана Франка. Завершується видання бібліографічною довідкою, яка, цілком у франківському ключі, роз’яснює коли і, головне, як писалася та чи інша праця.

Сама вже назва інтригує: “*Quae scripsi, scripsi*” (лат.) – “що написав, те написав”. Кажуть, Е. Золя висловився подібним чином про свою творчість. Трапляється воно й у назві книги Ф. Батлера “*Quae Scripsi: A Book of Verse by Francis H. Butler*” (Ldn.: Sands and Co., 1902. – 163 р.). Тут йдеться про поетичну збірку, видану в Лондоні.

Дослідження можна окреслити як двостороннє: йдеться як про переклади для нашої культури, так і про нашу культурну спадщину в перекладах

французькою мовою. Цікавим є розділ про три періоди засвоєння творчості Івана Франка на матеріалі франкомовних літератур.

Автор виявляє глибоке знання матеріалу, майстерне володіння методикою літературознавчого та перекладознавчого аналізу, франкознавчою проблематикою. У роботі послідовно проводиться принцип наскрізного огляду, коли одного письменника розглядають крізь призму його творчості (один письменник – різні твори). Справляє приємне враження на читача всебічний огляд матеріалу (окремі твори, є посилання на “Літературно-науковий вістник”, Повне зібрання творів у 50-томному виданні, вичерпний, як видається, аналіз епістолярію та ін.). Прикметно, що перекладацьку діяльність І. Франка автор розглядає в ширшому контексті, поряд із літературознавчою та епістолярною проблематикою. Хронологічна послідовність полегшує сприйняття матеріалу. Порядок викладу статей – хронологічний. Синтетичний підхід поєднується з аналітичним: йдеться як про макроаналіз, описаний вище, так і мікроаналіз окремих поезій, визначається творчий почерк І. Франка-перекладача чи його перекладачів французькою мовою, дається якщо не вичерпна, то істотна характеристика перекладу, основні аспекти якого не залишаються поза увагою дослідника, а згодом, відповідно, і читача.

Монографія глибоко пізнавальна і в українознавчому плані. Чи знав донедавна й дипломований філолог про те, що не тільки Олекса, але й Микола Стороженко – світоч українства? Микола – український дослідник, виходець із Полтавщини, працював у Росії. Відомий монографією “Нарис розвою еспанської драми до кінця ХVІІІ в.” (1905). Дослідження вийшло, що цікаво, за редакцією самого І. Франка. Загалом чимало нових імен, раніше невідомих фактів відкриває монографія. Читач, безперечно, збагатиться знаннями, зокрема, у царині бельгійської франкомовної літератури.

Що стосується французької мови, то за життя І. Франка його ім’я та окремі твори згадувалися у франкомовних

видання понад 12 разів, а з урахуванням передруковувань – 20. З огляду на це, Я. Кравець вирізняє перший період (1878-1913 рр.) ознайомлення франкомовного світу з творчістю І.Франка [с. 10]. Далі йдуть другий (1916-1956 рр.) і третій (умовно 1956-2004 рр.) періоди [с.10-14]. Ймовірно, що третій період доцільно було би подовжити й до самого року виходу у світ монографії, іншими словами, дотепер.

Є питання різного сприйняття одного, скажімо, шедевра в загальному прочитанні в порівнянні з Франковим (“Осінь пісня” П.Верлена). Автор монографії виразно висловлює власну позицію попри велику, і – це відчувається з монографії – залюбленість І.Франком. Врешті, таку позицію поділяє й автор цих рядків, якщо до першоджерела додати й неперевершений переклад Г. Кочура.

Якби інші дискурси було опрацьовано з такою ж повнотою, було б не так важко висвітлити тему “Іншомовний дискурс Івана Франка”, що давно вже на часі. Виклад франкомовного дискурсу в контексті такого дослідження ряснітиме, безперечно, посиланнями на рецензовану монографію.

Ця поважна праця, у відповідному викладі, могла би стати основою докторської дисертації. Обсяг та глибина аналізу матеріалу, в усякому разі, дають на це підстави (відрадно, до слова, що це оцінка не самого лише рецензента). Мова викладу багата, добірна, водночас і зрозуміла, доступна широкій читацькій аудиторії,

широкому діапазону читачів. З неї почерпнуть як досвідчені вчені, витончені дослідники (насамперед романісти-перекладознавці, франкознавці), так і початківці, студенти. Монографія здатна зацікавити читача, викликати інтерес, спонукати до подальшої роботи. Видно, що автор “пережив” її зусібч, не один рік звертався до теми.

Варто наголосити, що заявлена проблематика охоплює романські літератури. У такому разі на “право горожанства” (І. Франко) мали би претендувати й португальська література, і, певна річ – італійська, хоча багато зробив у царині італійської літератури О. Домбровський (на матеріалі перекладів І. Франка з “Божественної комедії” та інших творів Данте, а також його сучасників). На матеріалі румунської літератури подібного дослідження, за винятком окремих праць І. Ребошепки, немає. В усякому разі, сподіваємося, що наступне видання, у виході якого у світ не сумніваємося, розшириться завдяки означеним дискурсам, адже І.Франко, властиво, звертався й до них. Це, радше, як побажання авторові щодо перспективи подальшого дослідження.

Зичимо, отже, вельмишановному авторові втілення цих багаторічних роздумів і глибинних напрацювань у вичерпному дисертаційному дослідженні, що, безперечно, буде свіжим словом як у порівняльному літературознавстві, так і в романістиці.

*Іван Теплий
м. Львів*

Отримано 16 березня 2016 року